

ВІННИЦЬКИЙ КООПЕРАТИВНИЙ ІНСТИТУТ
WYŻSZA SZKOŁA EKONOMII, PRAWA I NAUK
MEDYCZNYCH IM. PROF. E. LIPIŃSKIEGO W KIELCACH

«СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НАУКИ ТА ОСВІТИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ»

*Тези доповідей та статей учасників
Міжнародної науково-практичної конференції*

29-30 березня 2022 р.
ВІННИЦЯ

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації.

Серія ВЦ № 794-152-р від 23.09.2010 р.

Друкується за рішенням Вченої ради Вінницького кооперативного інституту.
Протокол № 7 від 20 квітня 2022 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Голова редакційної колегії:	Драбовський А.Г., д.е.н, професор, почесний ректор Вінницького кооперативного інституту.
Заступник голови редакційної колегії:	Дибчук Л.В., к.і.н, доцент, проректор з науково-методичної роботи Вінницького кооперативного інституту.
Члени редакційної колегії:	Cisowski Waldemar, д.с.н, декан факультету права та безпеки Вищої школи економіки, права та медичних наук ім. проф. Едварда Ліпінського (м. Кельце, Польща); Колотій С.В., к.е.н., в.о. ректора Вінницького кооперативного інституту; Нагорняк С.В., к.п.н., проректор з навчально-педагогічної роботи Вінницького кооперативного інституту; Кашпрук Ю.А., к.е.н, проректор із дистанційної та заочної освіти Вінницького кооперативного інституту; Драбовська В.А., к.філол.н., доцент, завідувач відділу міжнародних зв'язків; Морозова Л.П., д.ф.н., професор кафедри економічної теорії, фундаментальних та соціально-гуманітарних дисциплін Вінницького кооперативного інституту; Іванюта П.В., д.держ.упр., професор кафедри менеджменту, маркетингу та підприємництва Вінницького кооперативного інституту.

Технічний секретар: Рябченко Г.В.

Редакційна колегія не несе відповідальності за зміст тез та статей, матеріали друкуються в редакції і мовою авторів.

Збірник містить публікації викладачів, практичних працівників та молодих вчених, котрі взяли участь у роботі Міжнародної науково-практичної конференції, в якій висвітлено сучасні тенденції розвитку науки та освіти в умовах євроінтеграції.

Сучасні тенденції розвитку науки та освіти в умовах євроінтеграції: Міжнародна науково-практична конференція, м. Вінниця, 29-30 березня 2022 р.: [тези та статті] / ред.кол.: Драбовський А.Г., Дибчук Л.В. [та ін.]. – Вінниця: Вінницький кооперативний інститут, 2022. – 290 с.

Видається в авторській редакції.

РОЛЬ ІННОВАЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ РІВНОВАГИ

Досягнення та утримання рівноважного стану відіграє істотну, а іноді вирішальну, роль при відборі. За висловлюванням Моїсеєва М. М. «умови балансу» є одним із принципів відбору в економіці [4, с. 42]. Це означає, що рівновага – це один із критеріїв відбору в процесі конкурентної боротьби на ринку, за яким функціонувати залишається той, хто вистояв проти руйнівного впливу зовнішнього середовища. Тож, прагнення бути сильним, бути серед переможців обумовлює спрямування розвитку системи у напрямку встановлення рівноваги. Віддалення від рівноважного стану супроводжується наростанням біфуркацій, які відкривають «континуум нових форм рівноваги» [4, с. 49]. Не даремно науковці розглядають біфуркації джерелом диверсифікації та інновацій, однак, яку саме «гілку обере система, вирішують флуктуації» [6, с. 65].

Втім, якщо не усунути вплив зовнішніх та внутрішніх збурень система не зможе вийти на новий якісно вищий рівень, закріпивши досягнуті здобутки. Тому, рівновагу розглядаємо як завершальну стадію формування нової якості. Цим поглиблюється розуміння циклічного прогресивного розвитку системи як руху від одного стану рівноваги до наступного якісно вищого. У разі ж деградації системи також здійсниться перехід до рівноваги тільки нижчого порядку з діаметрально протилежними властивостями, які не дозволять системі успішно пройти механізм відбору.

У такий спосіб з'ясована загальна причина входження системи у кризовий стан – спонукання зовнішньою дією до внутрішніх перетворень. Піддаватися чи протидіяти? Відповіді на ці питання знаходяться на шляху до встановлення якісно нового стану рівноваги. І в цьому висновку знаходимо розуміння того, чому саме стає можливим оздоровлення системи через кризу – це результат змін, в першу чергу, інноваційних.

На противагу поширеній у науці думці щодо інновацій як фактору порушення рівноваги, яка сформулась на основі неточностей у трактуванні шумпетерівської теорії циклічності, обстоюємо ідею того, що саме інновації є шляхом виходу з кризи, а не навпаки – входження в неї. Переконані, що інновації порушують статичну, а не динамічну рівновагу. Доведемо, що саме у такому розумінні дана проблема була порушена і розвинена Д. Рікардо, Дж. Б. Кларком, С. Міллем та Й. Шумпетером.

Вперше ідея порушення інноваціями рівноваги, яка на той час розглядалася з позиції статичної, була сформульована Д. Рікардо: «Крім покращення в методах виробництва та машинах існує ще багато інших причин, які постійно впливають на природне здійснення торгівлі і порушують рівновагу та відносну вартість грошей» [7, с. 272].

У своїй праці «Теорія економічного розвитку» Й. Шумпетер доповнив теорію причин порушення статичної рівноваги, обґрунтовану Дж. Б. Кларком та Дж. С. Міллем навколо коливань обсягу капіталу, чисельності населення та зміни уподобань споживачів, «змінами в техніці та організації виробництва» [8, с. 196]. Водночас, Й. Шумпетер підтримав думку вчених щодо бачення «у «динамічних» моментах порушення статичної рівноваги» [8, с. 195]. Таким чином шумпетерівський цикл розвитку системи передбачає динамічний рух від однієї статичної рівноваги до іншої статичної рівноваги тільки в новій якості. Фінансовий аспект змісту рівноваги системи вчений зводив до рівності доходів і витрат, за якої прибуток дорівнює нулю [8, с. 94]. Подібне трактування може стосуватися тільки статичного характеру рівноваги. Враховуючи, що інновації фінансуються за рахунок прибутку, то очевидним є висновок Й. Шумпетера про те, що їх здійснення порушує рівновагу системи, але мова йде про її статичний стан.

Статична рівновага, досягнута як завершальна стадія економічного зростання системи, за логікою циклічного розвитку передує спадній хвилі, входження у яку означає

започаткування кризового процесу з іманентною йому негативною рівновагою. Звідси можемо сформулювати висновок, який дозволяє уточнити обґрунтування циклічності як відображення динаміки інноваційних процесів: інновації не просто порушують статичну рівновагу як «частковий випадок кризи» [1, с. 254], вони сприяють переходу до рівноваги розвитку. Інновації вирішують завдання, сформульовані кризою, даючи, тим самим, системі поштовх у новому напрямі розвитку.

На цій підставі характеризуємо залежність між інноваціями та рівновагою як негативний зворотний зв'язок, за якого перші відіграють роль стабілізатора стану другого. Інновації – це адекватна реакція на кризові явища, яка не прямо, а опосередковано через переорієнтацію у напрямку розвитку системи, спрямована на їх ослаблення, пригнічення, ліквідацію. І так як інновації виступають засобом подолання кризи, значить – і шляхом відновлення рівноваги.

Одержаний висновок є логічним доповненням вчення Й. Шумпетера в частині встановлення вченим більш складного, позитивного зворотного зв'язку між інноваціями та рівновагою: «Економічна сутність процесу депресії полягає у поширенні – через механізм прагнення до рівноваги – технічних досягнень на все народне господарство» [8, с. 427].

Існування позитивного зворотного зв'язку між рівновагою та інноваціями підтверджується також дослідженням глобальної рівноваги Е. Пестеля. Виходячи із розуміння рівноваги як динамічного явища, вчений довів, що у суспільстві, яке досягло стану динамічної рівноваги як результату збалансованого соціально-економічного розвитку, технічний прогрес залишається не лише бажаним, а й необхідним. Цим підкреслюється, що динамічна рівновага на глобальному рівні не означає зупинки у прогресивному розвитку людства. Навпаки у динамічному рівноважному стані «можливості суспільства», за словами Е. Пестеля, «воістину безмежні» [5, с. 242].

Отже, в контексті обґрунтованої вище гіпотези інновації розглядаються як атрибут життєздатності – змінюючись система залишається жити. Обґрунтований підхід знаходить своє підтвердження у сучасному процесі заміни старої парадигми: «Спочатку збереження, потім – розвиток» новою: «Збереження через розвиток» [3, с. 55].

Якщо проігнорувати необхідність запровадження інновацій на стадії статичної рівноваги, тривалість якої не безкінечна, то система входить у біфуркаційний стан. Періоду системної нестабільності характерною є втрата адаптивними методами дієздатності, що виявляється у заволодінні системи впливом позитивних зворотних зв'язків. При цьому існує ризик такого посилення флуктуацій на основі позитивних зворотних зв'язків, яке призведе до втрати рівноваги та поставить під загрозу існування системи взагалі. Втім, завершення еволюційного розвитку – це лише один із ймовірних наслідків біфуркації.

Перехід системи до стану біфуркації означає, що, по-перше, у процесі її зміни домінують біфуркаційні, самоорганізаційні механізми, сформовані на основі позитивних зворотних зв'язків. По-друге, система стає неспроможною ні повернутися до попередньої якості, тобто відновити стару рівновагу, ні існувати у такому нестабільному стані далі. Єдиним шляхом збереження стає розвиток у напрямку формування нової якості та досягнення вищого ступеню рівноваги.

При цьому системі відкривається декілька варіантів подальшого функціонування, серед яких неможливо передбачити вибір – аттрактору, що в перекладі з латинського означає «притягання» і являє собою стійкий фокус траєкторій динаміки системи. Спектр можливих аттракторів обумовлюється змінами зовнішніх умов, які відкривають креативні шляхи використання та розвитку наявного ресурсного потенціалу системи. Схильність останньої до переходу на той чи інший шлях формування нового порядку залежить «від тих випадкових факторів, які неминуче присутні у момент виходу системи на перехрестя каналів еволюції» [4, с. 48].

Процес виникнення нової упорядкованості з хаосу та біфуркацій є актуальною науковою проблемою [2, с. 124]. Її розв'язок на основі дії самоорганізаційних механізмів є однобоким. Дослідження даного питання необхідно розпочинати із вивчення ролі флуктуацій

в житті системи. Фактично поява останніх на будь-якому етапі життєвого циклу є новим незвичним явищем. Від того, якою буде реакція системи на флуктуації залежить її подальша доля. Помилковою є реакція захисту шляхом намагання відмежуватися від впливу флуктуацій. Єдино правильною є реакція сприйняття системою флуктуацій, як [3, 56–57]:

- свідчення про перебування системи у доленосній точці свого циклічного розвитку;
- видимої частини прихованої проблеми, виникнення якої носить об'єктивний характер;

- попередження про те, що система рухається невірним обраним шляхом;

- можливість швидкої, тобто з істотною економією часу, трансформації у нову якість.

Під реакцією системи на флуктуації розуміємо запровадження адекватних, потрібних у цей час, а не перших ліпших серед доступних інновацій. Флуктуації ставлять запитання, а інновації дають на них відповіді. Саме застосовані системою інновації, що є адекватними, тобто заспокоюють та усувають флуктуації, визначають, на нашу думку, вибір аттрактора.

Отже, система може робити вибір аттрактора свідомо, тобто шляхом запровадження адекватних інноваційних внутрішніх змін, або ж цей вибір за неї зроблять самі флуктуації, поглинувши її приведені в дію самоорганізаційними механізмами.

Таким чином, якщо у стані статичної рівноваги система не запровадить інноваційні зміни, чим започаткує новий виток розвитку та перехід до динамічної рівноваги, то закономірним буде входження у біфуркаційний стан під дією флуктуацій – підказок щодо необхідних інновацій. У цьому розкривається сутність біфуркаційного методу досягнення рівноваги – «розвиток через кризу».

Отже, погоджуючись з думкою про те, що інновації порушують рівновагу, йдемо далі, уточнюючи які саме види рівноваги – статичну та негативну. Інновації руйнують послідовний розвиток кризового процесу, сприяючи відновленню позитивної рівноваги. Водночас інновації переводять систему від стану статичної рівноваги до динамічного розвитку, а не до біфуркацій. Тільки у випадку зволікання із запровадженням інновацій у стані статичної рівноваги система переходить до біфуркаційного стану, позитивний вихід з якого тільки один – введення інновацій, характер яких «вказують» флуктуації. Отже, інноваційний розвиток – це основа для формування динамічної макроекономічної рівноваги. Інновації не порушують динамічну рівновагу, навпаки, вони забезпечують її підтримку та оновлення, що дозволяє не тільки згладити циклічність, а й надати розвитку економічній системі спіралеподібної форми.

Список використаних джерел

1. Богданов А. А. Тектология (Всеобщая организационная наука) : в 2-х кн. Москва: Экономика, 1989. Кн. 2. 351 с.
2. Гальчинський А. С. Економічна методологія. Логіка оновлення. Київ: «АДЕФ-Україна», 2010. 572 с.
3. Гудзь Т. П. Теорія і методологія формування фінансової рівноваги підприємства: монографія. Полтава: ПУЕТ, 2018. 463 с.
4. Моисеев Н. Н. Человек и ноосфера. Москва: Молодая гвардия, 1990. 351 с.
5. Пестель Э. За пределами роста / пер. с англ. Москва: Прогресс, 1988. 272 с.
6. Пригожин И. Р. Конец определенности. Время, хаос и новые законы природы. Ижевск: НИИ «Регулярная и хаотическая динамика», 2000. 208 с.
7. Риккардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения: избранное / пер. с англ. П. Н. Ключкина. Москва: Эксимо, 2007. 960 с.
8. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития / пер. с англ. В. С. Автономова. Москва: Директмедиа Паблишинг, 2008. 436 с.